

ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ ΑΡΜΟΝΙΑ
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2022
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Φροντιστήριο της Τραπεζούντας : Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, που είχε ιδρύσει το 1682 ο μεγάλος Τραπεζούντιος δάσκαλος του Γένους Σεβαστός Κυμινήτης και λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες μέχρι το 1922, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

Σύνταγμα 1927: Σημαντική πολιτική τομή της περιόδου είναι η ψήφιση νέου συντάγματος, διαδικασία που ξεκίνησε το 1924 και ολοκληρώθηκε μόλις το 1927, με το οποίο εγκαθιδρύθηκε το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας. Στη θέση του βασιλιά τοποθετήθηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, που τον εξέλεγε η Βουλή και η Γερουσία, η οποία αποτελούσε νέο, δεύτερο νομοθετικό σώμα.

Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π.): Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Λάθος
4. Λάθος
5. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Η Ελλάδα του μεσοπολέμου (1919-1939), παρά το κόστος της μικρασιατικής συμφοράς, είχε αποκτήσει μια σειρά από πλεονεκτήματα, που επέτρεπαν τη θετική οικονομική της πορεία. Σε αντίθεση με πολλά γειτονικά της κράτη είχε ομογενοποιηθεί εθνικά, καθώς οι μειονότητες αντιπροσώπευαν πλέον λιγότερο του 7% του συνολικού πληθυσμού. Είχε ολοκληρώσει την αγροτική της μεταρρύθμιση και είχε προωθήσει την αστικοποίησή της: το 1/3 του πληθυσμού ζούσε πλέον σε μεγάλα αστικά κέντρα. Ταυτόχρονα, κάτω από το βάρος των πιέσεων είχε βελτιώσει τις υποδομές της και είχε υιοθετήσει αναπτυξιακές πολιτικές. Με λίγα λόγια είχε λύσει πολλά από τα προβλήματα που εξακολούθησαν για πολύ καιρό να ταλανίζουν τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη. Τέλος, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε στα θετικά τη συγκέντρωση των Ελλήνων στο πλαίσιο του εθνικού τους κράτους και την εξάλειψη του ελληνικού κοσμοπολιτισμού που συχνά υπήρξε αιτία για να αντιμετωπίζεται η Ελλάδα ως δευτερεύον πεδίο ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ανάπτυξη της Ελλάδας ενδιέφερε πλέον όλους τους Έλληνες. Επιπλέον, οι πρόσφυγες είχαν φέρει μαζί τους τις γνώσεις, τον πολιτισμό τους και μια ισχυρή διάθεση για εργασία. Πέρα από τις επιτυχείς ή ανεπιτυχείς προσπάθειες των αρχών για αποκατάσταση των ξεριζωμένων, θεμέλιο της όλης προσπάθειας ήταν η διάθεση των ανθρώπων να εργαστούν σκληρά για να ξαναδημιουργήσουν αυτά που έχασαν μέσα στην καταστροφή

ΘΕΜΑ Β2

Παρά την έντονη αντίδραση του βασιλιά Γεωργίου Α', η Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 επέβαλε την αρχή να προέρχεται η κυβέρνηση από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Αυτό που δεν ορίστηκε με σαφήνεια, διότι θεωρήθηκε αυτονόητο, ήταν ότι ο βασιλιάς όφειλε να δώσει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε βουλευτή του κόμματος που είχε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας της Βουλής. Ο Γεώργιος εκμεταλλεύτηκε αυτήν την ασάφεια, για να διορίσει κυβερνήσεις της αρεσκείας του, μέχρι την ψήφιση της αρχής της δεδηλωμένης το 1875. Η ιδέα ανήκε στον νέο τότε πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη, ο οποίος υποστήριξε δημόσια ότι μόνη λύση στο πρόβλημα της πολιτικής αστάθειας ήταν η συγκρότηση δύο μεγάλων κομμάτων εξουσίας, σύμφωνα με το πρότυπο της Αγγλίας. Για να καταστεί αυτό δυνατόν, έπρεπε ο βασιλιάς να αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς είχε τη «δεδηλωμένη» εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό θα στερούσε από τα κόμματα μειοψηφίας τη δυνατότητα να σχηματίζουν κυβέρνηση, θα τα ωθούσε σε συνένωση με τα μεγάλα και θα είχε ως αποτέλεσμα σταθερότερες κυβερνήσεις πλειοψηφίας. Ο βασιλιάς, υπό την πίεση της αντιπολίτευσης και του επαναστατικού αναβρασμού του λαού, υιοθέτησε τελικά την άποψη του Τρικούπη, η οποία αποτελεί τομή στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς οδήγησε σε μεταβολή του πολιτικού τοπίου. Το διάστημα μεταξύ του 1875 και του 1880 αποτελεί μεταβατική περίοδο. Στις εκλογές του 1875 και του 1879 κανένα κόμμα δεν κέρδισε την

κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1884, τα δύο μεγάλα κόμματα, του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη, έλεγχαν το 92,2% των εδρών στο Κοινοβούλιο. Το κοινοβουλευτικό σύστημα και ο δικομματισμός θεμελιώθηκαν.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

A) Οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν τήρησαν ενιαία στάση έναντι των επαναστατών του Θερίσου, καθώς οι διεθνείς εξελίξεις στις αρχές του 20^{ου} έκαναν ολοένα πιο αισθητές τις αντιθέσεις μεταξύ του «ευρωπαϊκού κονσέρτου», μεταξύ των οποίων, και η διατήρηση ή μη της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (κείμενο Α'). Οι περισσότερες ανέμεναν τις εξελίξεις και μόνο η Ρωσία υποστήριζε φανερά τον Πρίγκιπα. Ρωσικό πολεμικό κανονιοβόλησε επανειλημμένα τις θέσεις των επαναστατών στο Θέρισσο, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα. Ο Βενιζέλος είχε σωστά εκτιμήσει τη διεθνή πολιτική και ήταν βέβαιος ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν αδύνατο να συμφωνήσουν στην τήρηση ενιαίας στάσης έναντι του κινήματος. Αρκούσε και μια μόνο διαφωνία, για να ματαιωθεί η συντονισμένη δράση των ξένων στρατευμάτων. Εξάλλου, οι Δυνάμεις δεν μπορούσαν να παραβλέψουν τον κίνδυνο εμφύλιου πολέμου, που θα γενικευόταν στην Κρήτη με αφορμή τη δική τους ανάμειξη. Στο κείμενο Β' επιβεβαιώνεται η εκτίμηση του Ελ. Βενιζέλου και αναλύονται οι λόγοι αδυναμίας συνεννόησης των Δυνάμεων για -από κοινού- δράση έναντι του επαναστατικού κινήματος • η μικρή στρατιωτική παρουσία τους στην Κρήτη, ακόμη και μετά την άφιξη ενισχύσεων, όπως και η διχογνωμία, αναφορικά με τα μέσα και τις μεθόδους καταστολής, ανέστειλαν την παρέμβασή τους. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να προστεθούν οι ενδοισμοί της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας για πρόκληση αιματοχυσίας εξαιτίας της δικής τους ανάμειξης και η αντίδραση της κοινής τους γνώμης. Ο Σπ. Μαρκεζίνης στο γ' κείμενο επισημαίνει ακριβώς αυτόν τον δισταγμό των δυνάμεων και το ενδεχόμενο σφαγής των Κρητών εξαιτίας της παρέμβασης των ευρωπαϊκών αghημάτων. Μάλιστα παραθέτει τη σχετική τοποθέτηση του Άγγλου υπουργού εξωτερικών Lansdowne σε συνομιλία του με το Γάλλο πρεσβευτή Paul Cambon στο Λονδίνο, που επαληθεύει τις πληροφορίες του β' κειμένου. Ειδικότερα γινόταν φανερή η αποδοκιμασία της ρωσικής πολιτικής απέναντι στους κινήματιες του Θερίσου και εκφραζόταν ο φόβος ότι μια ανοικτή αιματηρή επέμβαση εκ μέρους της Αγγλίας ή της Γαλλίας στην Κρήτη θα μπορούσε να οδηγήσει στην πτώση των κυβερνήσεων τους μέσα σε 24 ώρες (!), καθώς θα γνώριζε την κατακραυγή της κοινής γνώμης των χωρών τους. Βέβαια, η παραπάνω ανάλυση προφανώς

άφηνε αδιάφορο τον εκπρόσωπο του τσαρικού καθεστώτος στο Λονδίνο, κόμη Lamsdorff, υπέρμαχου της απολυταρχίας και της καταστολής του επαναστατικού κινήματος του Θερίσου. (Ο παλαίμαχος πολιτικός Ιωάννης Σφακιανάκης σε πάνδημο συλλαλητήριο στο Ηράκλειο (21 Μαρτίου 1905) μίλησε ανοικτά για την απαράδεκτη ξένη ανάμειξη και κάλεσε το λαό σε καθολική συμπάρσταση προς τους επαναστάτες).

Β) Στο μεταξύ, η επανάσταση είχε αποκτήσει ισχυρά ερείσματα σε όλη την Κρήτη και σταδιακά η κρίση μετατοπίστηκε στο πεδίο της διπλωματίας και αναζητήθηκε πολιτική λύση. Οι αντιπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων, εκτιμώντας την κατάσταση που διαμορφώθηκε στο νησί, με φανερή την πτώση της δημοτικότητας του Πρίγκιπα, αλλά και με την καθολική σχεδόν αποδοχή των επαναστατικών ιδεών από τον λαό, κινήθηκαν προς εξομάλυνση της κρίσης με διαπραγματεύσεις. Ήταν αυτό ακριβώς που προέβλεψε ο Βενιζέλος, ότι ο επαναστατικός αγώνας τον οποίο ανέλαβε «απέδειξε ότι η διπλωματία εις των ζητημάτων των υποδούλων λαών την λύσιν προβαίνει μόνον όταν ταύτα τίθενται προ αυτής υπό την οξυτάτην μορφήν της εθνικής εξεγέρσεως ...». Σύμφωνα με το Α' Κείμενο οι Δυνάμεις επέλεξαν τελικά το δρόμο της διπλωματικής διαπραγμάτευσης και της απευθείας επαφής με τους επαναστάτες, όταν συνειδητοποιήσαν ότι ο λόγος για τον οποίο είχαν επιλέξει το Γεώργιο, ως αρμοστή, εξέλιπε• για τις Δυνάμεις ο πρίγκιπας Γεώργιος συνιστούσε τον εγγυητή της εθνικής ενότητας και της τάξης στο νησί, διασφαλίζοντας το status quo στην περιοχή. Από τη στιγμή που επήλθε ανοικτή ρήξη μεταξύ του Γεωργίου και των Κρητών στα 1905, έπαψε να πληροί τη βασική προϋπόθεση για την οποία είχε επιλεγεί από αυτές.

Η επιμονή των επαναστατών στον ένοπλο αγώνα και η παράταση της έκρυθμης κατάστασης, που απειλούσε με κατάρρευση την οικονομική και πολιτική υπόσταση της Κρήτης, ανάγκασε τις Προστάτιδες Δυνάμεις να αποστείλουν αυστηρό τελεσίγραφο προς τους επαναστάτες στις 2 Ιουλίου 1905. Οι Γενικοί Πρόξενοι των Δυνάμεων, οι οποίοι υπέγραψαν αυτήν τη διακοίνωση, καθιστούσαν σαφές ότι δεν μπορούσαν να μεταβάλουν το πολιτικό καθεστώς του νησιού. Διαβεβαίωναν όμως ότι θα επιφέρουν ουσιώδεις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, που θα βελτίωναν θεαματικά την κατάσταση, υπό το ρητό όρο ότι εντός 15 ημερών οι επαναστάτες όφειλαν να καταθέσουν τα όπλα, με παράλληλη χορήγηση γενικής αμνηστίας. Το κείμενο α' συμπληρώνει ότι η αποδοχή του αιτήματος των επαναστατών, που αρχικά είχαν αντιμετωπιστεί ως «ένοπλες συμμορίες», για σύσταση ειδικής εξεταστικής επιτροπής, προκειμένου να δρομολογηθούν μεταρρυθμίσεις για αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας, επικύρωνε στην πράξη τη μεταστροφή της ευρωπαϊκής διπλωματίας έναντι των επαναστατών του Θερίσου.

ΘΕΜΑ Δ1

A) (Προαιρετικά , πρόλογος) Το προσφυγικό ρεύμα από τις βόρειες ελληνικές επαρχίες, Θεσσαλία, Μακεδονία και Ήπειρο, ξεκίνησε σχεδόν ταυτόχρονα με το μεταναστευτικό ρεύμα από τη Μικρά Ασία. Συνεχίστηκε όμως και κατά το δεύτερο έτος της Επανάστασης, προς δύο κυρίως κατευθύνσεις: α) από τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία προς τις Βόρειες Σποράδες και β) από την Ήπειρο και τα Άγραφα προς τη Δυτική Στερεά και ειδικότερα το Μεσολόγγι.

Στις Βόρειες Σποράδες (Σκιάθο, Σκόπελο, Σκύρο) και το Τρίκερι της Μαγνησίας κατέφυγαν αρχικά κάτοικοι της Θεσσαλομαγνησίας και της Κεντρικής Μακεδονίας, μετά την προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων και την αποτυχία του επαναστατικού κινήματος στη Μαγνησία και τη Χαλκιδική (άνοιξη 1821). Το επόμενο έτος, μετά την καταστολή του κινήματος στον Όλυμπο, κατέφυγαν στις Σποράδες πολλοί αγωνιστές και οπλαρχηγοί από τη Μακεδονία και τον Όλυμπο. Μικρός αριθμός κατευθύνθηκε στη συνέχεια στις Κυκλάδες και κάποιοι μεμονωμένοι στη Στερεά Ελλάδα.

B) Ο προσφυγικός συνωστισμός στις Σποράδες επέφερε φτώχεια, σύγχυση και αναρχία. Οι τοπικές αρχές βρέθηκαν αδύναμες να περιθάψουν τους άπορους και πεινασμένους νεοφερμένους. *Το τρίτο κείμενο από τον ιστορικό Α. Βακαλόπουλο είναι ενδεικτικό της δεινής θέσης στην οποία είχαν περιέλθει οι Θεσσαλομακεδόνες πρόσφυγες. Η πείνα τους μάστιζε, το ψωμί τους παρασκευαζόταν από κουκούτσι ελιάς, ενώ η εμφάνιση επιδημικών ασθενειών ήταν, προ των πυλών, εξαιτίας των άθλιων συνθηκών διαβίωσης. Ό, τι πολύτιμο αντικείμενο είχαν περισώσει και κουβαλούσαν μαζί τους, το πουλούσαν σε εξευτελιστική τιμή μέσα στην απελπισία τους, ενώ είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους για σωτηρία στο Θεό, πραγματοποιώντας συνεχώς λιτανείες και αγρυπνίες.* Οι τοπικές αρχές βρέθηκαν αδύναμες όμως και να διατηρήσουν την τάξη, καθώς ένα μέρος από αυτούς στράφηκε στη ληστεία και την πειρατεία. Κρούσματα βίας προκαλούσαν ειδικά οι πρόσφυγες από τον Όλυμπο, οι οποίοι απέβησαν στην πράξη κυρίαρχοι των νησιών και τρόμος των εγχωρίων. *Ο G. Jarvis, Αμερικανός εθελοντής στον Αγώνα, περιγράφει με μελανά χρώματα στο ημερολόγιο του (α' κείμενο) την κατάσταση στην Σκιάθο το Σεπτέμβριο του 1823 εξαιτίας της άφιξης των 2.000 ένοπλων προσφύγων από τον Όλυμπο και τη Θεσσαλία, που λεηλατούσαν τα μαγαζιά, λήστευαν τους κατοίκους και άρπαζαν τη σοδειά. Οι Σκιαθίτες για να γλιτώσουν, βρήκαν καταφύγιο σε ένα μικρό φρούριο στην κορυφή του λόφου, αφήνοντας τα σπίτια τους στο έλεος των στρατιωτών. Οι τελευταίοι επειδή είχαν βολευτεί με τη νέα κατάσταση , ήθελαν να παραμείνουν στο νησί, μακριά από τους κινδύνους του επαναστατικού Αγώνα.*

Αρχηγοί τους ήταν οι Καρατάσσοσ, Βίνος, Λιακόπουλος, Βελέντζας, Βασδέκης και Γούλας. Μεταξύ των καπεταναίων βρισκόταν και ο Περραιβός (υπουργός πολέμου), που είχε καταφτάσει στο νησί με πολεμοφόδια από το Μοριά. Μολονότι οι καπεταναίοι δέχτηκαν να μεταφέρουν τα στρατεύματα, εάν το επιθυμούσαν, τα πληρώματα των караβιών δεν συναίνεσαν. Το γ' παράθεμα και αυτό από το ημερολόγιο του G. Jarvis επιβεβαιώνει ότι οι άτακτοι οπλοφόροι είχαν εξελιχθεί σε μάστιγα στη Σκιάθο, στη Σκόπελο και τη Σκύρο. Ωστόσο, ο G. Jarvis προσπαθεί να δικαιολογήσει την ανηλεή συμπεριφορά των οπλοφόρων, με το επιχείρημα ότι πάλευαν για την επιβίωσή τους· δεν διστάζει μάλιστα να αναφέρει ότι η παρουσία αυτών των πολεμιστών ήταν αναγκαία για την προστασία των νησιών από ενδεχόμενη επίθεση και απόβαση του τουρκικού στόλου.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΜΠΟΥΓΙΑ ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ

